

УДК 372(09)(411)

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ (XIX СТ.)

Коляда Т. В.

У статті розглянуто становлення системи професійної підготовки майбутніх вчителів Великобританії у XIX столітті, визначено чинники, які вплинули на її становлення, охарактеризовано принцип функціонування системи "учень – учитель", розглянуто її особливості, недоліки та переваги. Обґрунтовано процес модернізації системи підготовки майбутніх вчителів у XIX столітті, від початкового етапу "учень – вчитель" до етапу становлення системи підготовки вчителів як форми вищої освіти.

Ключові слова: система підготовки майбутнього вчителя, просвітницькі товариства, система "учень – вчитель", коледжі для вчителів, Закон про початкову школу, денні коледжі.

В статье рассмотрено становление системы профессиональной подготовки будущих учителей Великобритании в XIX веке, определены факторы, которые повлияли на ее становление, охарактеризованы принцип функционирования системы "ученик – учитель", рассмотрены ее особенности, недостатки и преимущества. Обосновано процесс модернизации системы подготовки будущих учителей в XIX веке, от начального этапа "ученик – учитель" к этапу становления системы подготовки учителей как формы высшего образования.

Ключевые слова: система подготовки будущего учителя, просветительские общества, система "ученик – учитель", колледжи для учителей, Закон о начальной школе, дневные колледжи.

The article looks at the development of the system of professional teacher preparation in Great Britain in the 19th century, defines factors that determined its formation, describes the principle of the "pupil – teacher" system, examines its peculiarities, deficiencies and advantages. The process of modernization of the system of teacher preparation in the 19th century is substantiated, starting from the "pupil – teacher" stage to the stage of teacher preparation as a form of higher education.

Key words: teacher preparation system, the Enlightenment societies, the "pupil – teacher" system, "college of preceptors", Elementary Education Act, "day schools".

Постановка проблеми. В умовах реформування вітчизняної системи вищої педагогічної освіти, входження її в світові інтеграційні процеси важливого значення набувають питання цілісної системи професійно-педагогічної та практичної підготовки майбутнього вчителя. В Україні визначено, що пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку держави є освіта, і провідна роль тут належить педагогу, оскільки через його професійну діяльність реалізується державна політика, спрямована на зміцнення інтелектуального та духовного потенціалу нації [2, с. 34].

Аналіз теоретичних педагогічних досліджень, урядових документів та практичного досвіду свідчать про недостатній рівень особистісної професійної підготовки випускників сучасних вищих педагогічних закладів освіти для розв'язання завдань реформування середньої загальноосвітньої школи, вирішення нагальних питань навчання і виховання. У зв'язку з цим учені звертаються до прогресивної спадщини минулого, ретроспективний аналіз якого дозволить виділити провідні ідеї для модернізації системи педагогічної освіти на сучасному етапі. В умовах, коли істотно змінюються і зростають вимоги до обсягу і характеру освіти, особливо підвищилася актуальність до досвіду професійної підготовки вчителів зарубіжжя. В аспекті проблеми дослідження значну цінність має досвід Великобританії у XIX ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досвід професійної підготовки майбутніх вчителів у Великобританії неодноразово ставав предметом дослідження вітчизняних вчених, серед яких Л. П. Пуховська, А. В. Парінов, С. І. Синенко, Ю. В. Кіщенко, Н. М. Авшенюк та ін., проте період XIX ст. розглядався поверхнево, що зумовило вибір теми нашої статті.

Мета дослідження полягає в тому, щоб розкрити процес становлення професійної підготовки майбутнього вчителя у Великобританії, виявити чинники, які вплинули на такі зміни, охарактеризувати модернізацію системи підготовки майбутніх вчителів протягом XIX століття.

Виклад матеріалу. Досліджуваний період охоплює часи промислового та соціального перевороту і характеризується становленням державного рівня професійної освіти для вчителів. Актуальним є те, що в XIX столітті спостерігається збільшення кількості початкових шкіл, а утримання освіти не відповідало рівню розвитку промисловості. Розширена імперія відчувала потребу в кваліфікованих педагогічних кадрах [1, с. 130].

На початку століття підготовкою вчителів займалися просвітницькі товариства, зокрема: Товариство Британської та зарубіжної школи (The British and Foreign School Society), яке було засновано у 1808 році і готувало вчителів у школах для бідних [10]; Національне товариство співпраці з релігійною освітою (National Society for Promoting Religious Education) займалося підготовкою учителів для релігійних шкіл, створене у 1811 році [11, с. 256–257] та ін. Вчителі, які працювали у привілейованих школах, як правило, мали вчений ступінь, отриманий в Оксфорді чи Кембриджі з якогось конкретного предмета. Професійну підготовку вчителі отримували відповідно до власного досвіду, працюючи репетиторами чи помічниками вчителя. Наприклад, для того щоб отримати посаду вчителя у відомій школі Ітон (Eton school), необхідно було мати не лише учений ступінь з певного предмета, а ще мати особливі відзнаки: призи, стипендії та ін.; бути лідером та мати організаційні здібності [9, с. 123].

Питання підготовки майбутнього вчителя підняв відомий політик, педагог Д. Ф. Кей-Шаттлворт (1804–1877), який у 1839 р. був першим секретарем комітету Таємної ради з питань освіти. Принцип запропонованої ним системи полягав у тому, що здібний учень викладав у школі, і паралельно отримував освіту від її керівництва [6]. У 1846 р. державою було створено першу схему, за якою готували майбутніх вчителів (First Teacher Training Scheme, 1846). Така система діяла для ретельно відібраних школярів початкових шкіл віком від 13 років. Навчаючись протягом п'яти років у школі, вони проходили спеціальний підготовчий педагогічний курс до або після основних уроків. Успішність навчання на курсах щорічно перевірялася представниками Інспекції Її Величності з питань освіти (Her Majesty's Inspectorate of Education, HMI). Такі курси тривали півтори години на день протягом п'яти днів на тиждень. Як правило, курс викладав завуч школи (з розрахунку на одного завуча – до 25-ти учнів). Окрім того, за умови задовільної оцінки інспекції в кінці року учні отримували оплату під час першого року навчання (£ 10 на рік для хлопчиків та близько двох третин цього – для дівчат). Успішно закінчуючи навчання, учні отримували сертифікат, який дозволяв складати іспит для отримання королівської стипендії (Queen's Scholarships) в розмірі £ 25 для чоловіків, 20 £ для жінок, що давала можливість навчатися і проживати у коледжі безкоштовно. Учні, які з тих чи інших причин не вступали до коледжів, займали позицію "несертифікованих вчителів" (Uncertificated Teacher) чи "помічників учителя" (Assistant Teacher), які мали право бути помічниками учителів. Незважаючи на це, вони працювали шкільними вчителями, погоджуючись отримувати невисоку заробітну плату. Учні, які вступали у коледжі для вчителів, могли навчатися у них від одного до трьох років. Річ у тім, що студентам видавався сертифікат після успішного завершення кожного навчального року (1-го ступеня, 2-го ступеня, 3-го найвищого ступеня). Кожен сертифікат вів до щорічної надбавки до їх заробітної плати (відповідно до ступеня сертифіката) [12].

У тому ж році приватними вчителями Брайтона було створено Товариство вчителів (Society of Teachers), членами якого було відкрито перший коледж професійної підготовки вчителів. Через три роки, згідно з Королівським Указом

(Royal Charter), він отримав назву Коледж наставників (College of Preceptors). У коледжі майбутні вчителі набували такі кваліфікації: ACP (юрист); LCP (ліценціат); і FCP (співробітник) [4, с. 34–35].

Починаючи з 1849 року, у педагогічних коледжах мали право навчатися жінки. До 1850 року коледжів для вчителів налічувалося більше тридцяти. Майже всі перші коледжі (особливо для жінок) були невеликими (максимум 100 студентів), з поганими умовами для навчання та передбачали короткотривалі навчальні курси (половиною коледжів передбачалося курс менше року). Стандарти підготовки вчителів у коледжах часто розглядалися як посередні і неадекватні. Низку чоловічих коледжів було закрито протягом цього періоду, в той час як більшість жіночих педагогічних коледжів продовжувало своє існування. У жіночих педагогічних коледжах навчання було дешевше, і жінки мали змогу отримати кілька додаткових професій на вибір. Окрім того, вчителі-жінки користувалися попитом у більшості населення, оскільки їх зарплати були нижчі, ніж у чоловіків [5, с. 101].

У 1863 році королівську стипендію на вступ у педагогічний коледж було скасовано. З 1870 року, згідно з Законом про початкову освіту (Elementary Education Act, 1870), вимоги щодо підготовки вчителів було змінено. У зв'язку з попитом на велику кількість вчителів повноваження на їх підготовку було надано місцевим шкільним радам. Рада Комітету відновила королівську стипендію, але терміном на один рік. Згодом Інспекції Її Величності з питань освіти було надано право приймати студентів без іспитів, і це знизило стандарт Сертифікату. Між 1870 і 1880 роками число сертифікованих вчителів зросло втричі (з 12 467 до 31 422 осіб); кількість учнів на одного вчителя – удвічі [10, с. 14–35]; число учнів – вчителів – більш ніж удвічі (з 14612 до 32128 осіб); помічників вчителів – від 1262 до 7652 осіб. Протягом декількох років у багатьох областях кількість помічників вчителів перевищувала кількість сертифікованих, частково через попит на "дешевих" вчителів. Систему "учень – вчитель" почали критикувати, вказуючи на її вузький зміст, низький рівень професійної та академічної підготовки кадрів. З метою модернізації системи у Лондоні та у Ліверпулі створюються центри, які пропонують підвищити професійну та академічну підготовку вчителів на базі двох великих шкільних рад (Лондона і Ліверпуля). Ця практика швидко поширилася, і до 1890 року більшість "несертифікованих вчителів" навчалися у цих центрах. Організації також покращили умови: підвищення віку вступу, зменшення кількості навчальних годин і т. д. Комітет Ради (попередник Ради з питань освіти) був змушений наслідувати цей приклад і в 1878 році підняв офіційний вік вступу до системи "учень – вчитель" на рік (з 14 років). Університети почали готувати вчителів з 1890 року, коли при них було створено денні педагогічні коледжі (Day training colleges) відповідно до рекомендацій Королівської комісії, які стосувалися робочої частини "Закону про початкову освіту" [3, с. 38–40]. Шість з них було відкрито в 1890 році, і ще чотири – у наступному році. До 1900 р. їх нараховувалося 16, а число студентів сягало 1150 осіб. Це було важливою подією, оскільки покращило професійну підготовку вчителів для початкових шкіл, закінчило "ізоляцію" коледжів та підняло престиж професії вчителя. Коледжі не обмежувалися місцевими студентами, вони приймали студентів з різних міст і сіл, яким надавав гуртожиток. Навчальні програми у таких коледжах мали бути схвалені Відділом освіти (Education Department) та перевірені Інспекцією Її Величності з питань освіти. Студенти після закінчення коледжу вступали в університет на термін, який визначав категорію майбутнього вчителя: відповідно – на один рік, два, три чи чотири (право бути викладачем), де мали право, окрім обов'язкових педагогічних лекцій відвідувати будь-які інші [6, с. 47]. Поступово університети ввели дипломи аспірантів в галузі освіти, і деякі з денних коледжів відкрили вторинні навчальні підрозділи. Як форма вищої освіти професійна підготовка майбутніх вчителів утвердилася у 1902 році, після прийняття закону Баульфа (The Balfour Act, 1902), який створив структуру загальної системи освіти Великобританії [11, с. 80–81].

У висновках зазначаємо, що система становлення професійної підготовки майбутніх вчителів у Великобританії припадає на період XIX ст., для якого характерними рисами були: індустріалізація та бурхливий розвиток промисловості, що стало причиною необхідності в освіченому населенні, а отже –

у висококваліфікованих вчителів. Такі чинники стали причиною становлення системи підготовки майбутніх вчителів. З'ясовано, що становлення професійної підготовки вчителів модернізувався поступово. Якщо на початку століття професійна підготовка майбутніх вчителів не мала систематичного характеру і зводилася до системи "учень – вчитель", то до початку ХХ ст. вона утвердилася як форма вищої освіти у 1902 році, після прийняття закону Баульфа (The Balfour Act, 1902), який створив структуру загальної системи освіти Великобританії.

Література

1. Зотов А. Ф. Буржуазная философия XIX–XX века : учеб. пособие для филос. фак. ун-тов / А. Ф. Зотов, Ю. К. Мельвиль. – М. : Высш. шк., 1988. – 520 с.
2. Сисоева С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня : монографія / С. О. Сисоева. – К. : Поліграфкнига, 1996. – 403 с.
3. Davin A. Growing up poor: home, school and street in London 1870–1914 / London; Rivers Oram Press Records of the College of Preceptors / A. Davin // Institute of Education. Retrieved, 2009-04-01. Institute of Education Archives, file: DC/COP
4. College of Preceptors. Fifty years of progress in education : a review of the work of the College of Preceptors from its foundation in 1846 to its jubilee in 1896. London : College of Preceptors, 1896.
5. F. Widdowson. Educating Teacher: Women and Elementary Teaching in London, 1900–1914 / F. Widdowson. Macmillan Education, Basingstoke, 1986. – P. 101.
6. Dent H. C. The Training of Teachers in England and Wales 1800–1975 / H. C. Dent. – Hodder and Stoughton, London 1977. – 470 p.
7. Harcourt L. V. An Eton bibliography (London : S. Sonnenschein & co., ltd., 1898) 1st viscount /45p./ Library of Congerss, file: Z5816.E85 H2 // University of British Columbia Archive.
8. Gates B. Faith schools and colleges of education since 1800 / R. Gardner, J. Cairns and D. Lawton. – Abingdon : Routledge Falmer, 2005. – 121 p.
9. Lawson, John; Silver, Harold. A Social History of Education in England. (London : Routledge, 1973) – XII Ch., 294 p.
10. Recataloguing is currently underway, BFSS Secretaries' Papers (19th century) / British and Foreign School Society Archive, files: 005-006/Early Minute Books and Register
11. Reid, I. The Sociology of School and Education / I. Reid // Fontana Press, 1986. – 320 p.
12. R. J. W. Selleck: Shuttleworth, Sir James Phillips Kay-, first baronet (1804–1877), Oxford Dictionary of National Biography, Oxford University Press, 2004, accessed 23 June, 2012.